

справі і постійно обговорювали щось по телефону. У новій іпостасі практичного політика поет захоплював мене своєю надзвичайною інтуїцією, проникливістю і передбачливістю. У статті “Уроки метаморфози”, яку Донецьке обласне Товариство включило до книги нарисів, спогадів і документів “Ми йдемо!” й видало до свого 10-ліття, я згадую, як ходив з Дмитром Васильовичем 16 листопада до Л. Кравчука у Цека за офіційним дозволом друкувати на поліграфкомбінаті газету “Слово”. Доти я випускав її напівкустарно, їздячи набирати на комп’ютері тексти на Оболонь до Ю. Оробця. Ще пам’ятаю поїздку з Д. Павличком, А. Мокренком, А. Бурячком, В. Бровченком та іншими у Донецьк, де 28-29 жовтня відбулася Головна рада ТУМ, і той заціпенілий переляк на випечених обличчях місцевих партноменклатурників, що його викликали наші столичні настрої стосовно права народу на свою долю, державу і мову...

1989 року на факультеті українською мовою заняття вели тільки члени Товариства. Мине два роки від початків – і з їхньої ініціативи Вчена Рада своєю ухвалою від 24 червня прийме розлогу програму переходу факультету на викладання українською мовою. У Верховній, Київській міській та інших радах тоді вже діяли, по суті, ТУМівські фракції. То вже була нова доба і вона варта окремої розмови.

січень 2009 р.

В. С. Білецький,

доктор технічних наук, професор,

голова «Українського культурологічного центру (Донецьк),

шеф-редактор журналу «Схід»

ТОВАРИСТВО УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ДОНЕЧЧИНІ: 20 РОКІВ ДІЯЛЬНОСТІ (1989-2009)

Сьогодні, у 20-і роковини від часу створення Товариства української мови в Україні на часі узагальнюючий аналіз його діяльності як у всеукраїнському, так і в регіональному вимірі. Аналізуючи роботу Донецького обласного Товариства української мови (ДТУМ) в історичному плані, треба окремо

зупинитися на часі його створення, загальних характеристиках організації, періодизації діяльності Товариства протягом 20 років (1989-2009), характерних особливостях окремих періодів та, очевидно, перспективах.

Часом створення Донецького обласного Товариства української мови (ДТУМ) – першої масової громадської організації в Донецькому краї – можна вважати зиму-весну 1989 р. – 14 січня 1989 р. відбувся перший, а 22 квітня – другий етап Установчих зборів ДТУМ. підготовча робота велася різними групами з 1988 р. – особливо активно у другому півріччі.

Загальна характеристика ДТУМ. Донецьке Товариство мало *суто місцеве коріння*, налічувало більше 1500 зареєстрованих членів і понад 2000 прихильників, близько 60 міських об'єднань і осередків, з них найбільші – у Донецьку, Маріуполі, Макіївці, Краматорську, Горлівці, Авдіївці, Єнакієвому, Дружківці. Товариство включало різні верстви населення, але в першу чергу освітянську, наукову та творчу інтелігенцію краю.

Періоди діяльності ДТУМ:

1. Утворення і становлення – 1988-1989 рр.
2. Максимальної активізації агітаційно-пропагандистської та просвітницької діяльності (“оксамитова революція” – 1990-1991 рр.).
3. Професіоналізація ДТУМ. Виконання довготривалих програм і значимих проектів – 1992-1997 рр.
4. Представницька, експертна та дослідно-видавнича робота – 1998-2009 рр.

Перший період. Утворення і становлення ДТУМ – 1988-1989 рр.

Донецьке Товариство зародилося й діяло у жорсткому протистоянні з компартійними структурами та силами проросійського спрямування. Водночас, ідея створення української громадсько-політичної організації, яка б ставила на меті відродження і розвиток української мови та культури, – як загального процесу державного відродження, – була панівною на той час у середовищі української інтелігенції. На Донеччині

було декілька осередків, де ця ідея знаходила практичне впровадження – це, перш за все, Донецький університет, Донецька обласна філармонія, Донецька організація Спілки письменників України, Донецький інститут післядипломної освіти, ряд науково-дослідних інститутів (ВНДІВЕ, МакНДІ, ІНФОВ АН України, “Донавтоматгірмаш”, Горлівське відділення Донецького вугільного НДІ, Донецький індустріальний педагогічний технікум інші), ряд шкіл Донеччини. Першими шахтами, на яких виникли осередки ДТУМ були ш. “Мушкетівська”, ш. ім. О.Засядька, ш/у “Жовтневе”, ш. “Південнодонбаська”. Створюючи Донецьке обласне ТУМ, його активісти мали постійні зв’язки з київськими, львівськими, луганськими, запорізькими та дніпропетровськими осередками. Прихильники Товариства були практично скрізь – у пресі, на радіо і телебаченні, на підприємствах Донеччини, навіть у владних органах краю.

Особливістю процесу утворення ДТУМ були різні позиції стосовно цієї організації чільних функціонерів Донецького обкому компартії, який жорстко виступав проти ДТУМ, і міському компартії, який займав більш м’яку позицію. Наразі це суттєво допомогло на перших етапах становлення Товариства. Основний аргумент влади – необхідність “інтернаціоналізації” Товариства вилився в штучно створене вже 21 січня 1989 р. альтернативне і підконтрольне їй Донецьке товариство рідної мови, яке, однак, виявилось нежиттєздатним.

Інституалізація ДТУМ відбулася шляхом реєстрації як місцевого об’єднання Головною Радою республіканського Товариства української мови вже 10 травня 1989 р. (реєстраційний № Ф-05-0086Д). Реєстрація ж Статуту республіканського ТУМ, яке ДТУМ прийняло без змін і доповнень, відбулася 20 травня 1989 р. З цього часу ТУМ в Україні набуло юридичного статусу.

Перше публічне представлення ДТУМ як громадської організації відбулося 5 березня 1989 р. у палаці “Юність” м. Донецька на творчому вечорі поета Бориса Олійника. 9-10 березня ДТУМ організувало Шевченківські дні в Донецьку і області. У травні-червні відбулися перші засідання Донецького лекційно-дискусійного клубу ДТУМ (щотижня). У червні

1989 р. разом з Донецькою філармонією організовано I тур фестивалю “Червона рута” на Донеччині. Влітку 1989 р. Донецьке Товариство прийняло еколого-просвітницький міжнародний похід “Дзвін-89”, який у експедиційному алгоритму подорожував Україною. Цього ж року було організовано ряд масових зустрічей донеччан з провідниками “оксамитової революції” – В.Яворівським (серпень), Дм. Павличком, А.Мокренком (жовтень). 1 вересня 1989 р. заходами ДТУМ у Донецьку відкрилася перша в індустріальних містах Донбасу недільна українська школа.

Другий період. Максимальна активізація агітаційно-пропагандистської та просвітницької діяльності ДТУМ (“оксамитова революція” – 1990-1991 рр.).

Ще не зміцніла Донецька обласна організація ТУМ була захоплена вибором процесів, які відбувалися в Україні і загалом у СРСР. У грудні 1989 р. і січні 1990 р. на конференції ДТУМ висунуло кандидатів у Народні депутати України та до місцевих рад – в цілому по області 150 кандидатів, з яких понад 15 стали депутатами.

1990 року ДТУМ активно діяло як на Донбасі, так і у всеукраїнських акціях: 21-22 січня 1990 р. бере участь у “живому ланцюгу” Київ-Львів, у січні-травні 1990 р. активно підтримує економічні і політичні мітинги протесту шахтарів Донбасу в Донецьку, Макіївці, Горлівці, ін. містах Донеччини, 31 березня 1990 р. у Донецьку бере участь у мітингу солідарності з народом Литви. Водночас разом з Донецьким Будинком працівників культури започатковує “Українську вітальню”, бере участь у створенні “Донецької Асоціації вчителів”, еколого-культурологічному поході «Дзвін-90», виступає промотором відкриття у Донецьку першої середньої школи з українською мовою викладання (відкрита 1 вересня ц.р.), з нагоди 500-річчя Українського козацтва організує масове Свято Козацької Слави (з виїздом на Чортомлицьку Січ делегації Донеччини, 200 ос.), організує “Стусівські читання” у Донецьку, а також мітинг-реквієм у Дружківці пам’яті загиблих в радянських таборах поетів-донбасівців за участю голови Все-

українського ТУМ Дм. Павличка та Голови Руху І. Драча, організує виступ у культурних центрах, зокрема, ВУЗах Донецька і Макіївки бандуриста М. Мошика. Крім того, від Товариства по області працювали сотні громадських контролерів виконання Закону про мови з посвідченнями Товариства.

Аналіз цих заходів показує, що ДТУМ де-факто було громадсько-політичною і культурологічною організацією з широким спектром дій, який далеко не обмежувався мовною проблематикою та Донецьким регіоном. Ця тенденція чітко виявляється у діяльності Донецького Товариства і у 1991 році: організація святкування січневих християнських свят у Донецьку разом з групою “Вертеп” Тернопільського комбайнового заводу (січень), робота в складі Комітету демократичних сил Донеччини в кампанії по проведенню референдуму 17 березня 1991 р. з питання збереження СРСР. Позиція ДТУМ: “ні” Союзному договору по рецептах Москви, “так” – Співдружності незалежних держав (прийнято на засіданні Правління ДТУМ 19 лютого 1991р.), участь у конференції “Просвіта”: історія і сучасні проблеми” (Львів, 9 лютого), зустріч в Донецьку делегації Львівського ТУМ; передача від заводу “Електрон” 2-х кольорових телевізорів українській школі в Донецьку (СШ № 65); “Круглий стіл” членів ТУМ Львова та Донецька разом з депутатами місцевих рад (22-23 лютого), організація в Донецькому обласному громадсько-політичному Центрі концерту “Карпатські зорі” за участю митців Львівської філармонії (24 лютого), організація разом з Донецькою облфілармонією обласного відбіркового туру фестивалю “Червона рута-91” в палаці “Юність” (13 березня), участь у екологічній конференції Донбасу в Горлівці (головував Ю.Щербак), підтримка випуску у світ першого україномовного підручника з технічних дисциплін на Донеччині – проф. М. Мухопода “Промислові машини”, сприяння організації та проведенню концерту Капели бандуристів ім. Т. Шевченка зі США в Донецьку, ряд зустрічей з капелянами, спільне покладання квітів і співоче поле біля пам’ятника Т. Шевченку в Донецьку (13-14 червня), участь у фестивалі козацьких пісень в Запоріжжі (червень), культурологічно-просвітницькі рейди

“Козацькими шляхами” по Донеччині (Селідове, Костянтинівка, Дружківка, Слов’янськ, Прелесне, Макіївка, Харцизьк, Шахтарськ, Торез, Сніжне – червень-серпень), участь у “Днях козацької слави” (Дніпропетровська область, 4-11 серпня) та делегація 50 чол на фестиваль “Червона рута-91” в Запоріжжі (12 серпня), акції протесту проти утворення і дій ГКЧП (19-21 серпня), участь у роботі Форуму інтелігенції України (Київ), формування делегації Донеччини (вересень), участь у Всеукраїнському Віче у Києві (15 вересня), початок створення під орудою ДТУМ та Донецького оперного театру народної хорової капели ім. М.Леонтовича (жовтень), агітаційно-просвітницька кампанія ДТУМ в переддень референдуму 1 грудня 1991 р. з питання підтримки Акту про державну незалежність України (жовтень-листопад), організація виступів на Донеччині тернопільського ансамблю “Ватра” (23-27 жовтня), організація Форуму представників інтелігенції Донеччини (27 жовтня), участь у Міжнародному Форумі в Одесі (жовтень), завершення роботи над відеофільмом “Перша українська школа в Донецьку”(грудень).

Така активна діяльність Донецького обласного ТУМ (як частини Республіканського ТУМ) заклала реальні підвалини для докорінної трансформації суспільства у напрямку його демократизації та повернення до національної ціннісної основи. Разом з тим, практика показувала, що короткотривалі акції повинні мати якісно нове продовження – виходити на довготривалі програми, проекти.

Поряд з цим, 12 жовтня 1991 р. відбулася III-я – дивна (невмотивована і позачергова) Конференція республіканського ТУМ, яка реорганізувала ТУМ у Всеукраїнське Товариство “Просвіта” ім. Т. Шевченка. Саме вона, як показали подальші події поклала початок кризи у Товаристві.

Третій етап. Професіоналізація ДТУМ – 1992-1997 рр.

12 жовтня 1991 року в Києві, керівництво Республіканського ТУМ (головою на той час вже був П. Мовчан, обраний на II Конференції) зібрало активістів Товариства від областей для наради, вже в ході якої **всупереч Статутові** було

оголошено III-ю конференцією ТУМ. Порядок денний включав по суті одне питання – реорганізацію ТУМ у Товариство «Просвіта». Подейкували, що це, мовляв, дасть змогу інтегрувати в нову організацію існуюче Товариство «Знання» з його ресурсами. Головним завданням «Просвіти» статутно встановлювалася просвітянська робота, “поширення знань серед населення”, тоді як у Товариства української мови – це було поширення і реальне впровадження української мови. Навіть на самій нараді-конференції 12 жовтня 1991 року думки стосовно такої ініціативи розділилися 50х50. І не дивно – у половини України (особливо на Заході) мовне питання не стояло так гостро. На Сході ж і Півдні, а частково і Центральній Україні мовна ситуація залишалася неблагополучною і потребувала довготривалої копіткої праці. Саме у цій царині і необхідні були громадські зусилля Всеукраїнського ТУМ. А просвітянська мета і робота «Просвіти» без сумніву благородна, але це мета «Просвіти» часів Російської та Австро-Угорської імперій, коли іншим шляхом не можна було легітимно працювати на національній ниві. У незалежній Українській державі мовне питання повинно вирішуватися не тільки «просвітницькими» методами, а й реальними **практичними діями з впровадження української мови у всі сфери життя, що вже переконливо і результативно продемонстрував ТУМ**. Особливо це було актуальним у Східній та Південній Україні.

Виходячи з цих аргументів, Донецьке обласне Товариство української мови прийняло рішення залишитися на прийнятих у 1989 р. статутних позиціях. Водночас у всій Україні, зокрема на Донбасі, в регіонах, де ТУМ не переходили в «Просвіту» (не змінювали свої засадничі статутні завдання), створювалися окремі альтернативні «Просвіти». Процес «перетікання» кадрів з ТУМ у «Просвіти» ініціювався з Києва, але протікав складно, інколи конфліктно, що негативно позначалося на результатах їх діяльності. Вся ця нездорова атмосфера разом з економічними труднощами в країні призвела до різкого зменшення кількісного складу як ТУМ, так і «Просвіти» - якщо у період 1990-1991 рр. ТУМ налічувало 400-450 тис. членів, то під кінець 1990-х років ця цифра скоротилася майже в 10 разів.

В умовах, що склалися, керівництво Донецького ТУМ прийняло рішення про професіоналізацію своєї діяльності. Акцент у цей час робиться не на агітаційні заходи, а на фахове виконання довготривалих програм і значимих проектів.

У зв'язку з такою орієнтацією у грудні 1991 р. завершена робота “Донецького лекційно-дискусійного Клубу” ДТУМ, який проіснував 3 роки (близько 150 засідань), але вичерпав себе. 26 грудня 1991 р. укладено договір між ДТУМ і газетою “Сільська Донеччина” на виготовлення спецвипуску “Східний часопис” для Товариства. Ця газета, заснована ДТУМ, надалі стала самостійним виданням і проіснувала до 1997 р. Процес професіоналізації роботи ДТУМ відбувався поступово, що можна проілюструвати окремими заходами тих років.

1992 р.: угода про співробітництво ДТУМ і Донецької обласної універсальної бібліотеки на період 1992-1997 рр.; участь в Конгресі українців суверенних держав (СНД) (10-12 січня), клопотання ДТУМ про присвоєння активістці Товариства Валентині Рижковій звання “Майстер традиційного народного мистецтва”; підготовка і випуск брошури “Козацькими шляхами Донеччини” (лютий), розпочата довготривала акція ДТУМ “Українська книга – українцям Росії” (1992-1997 рр.), створення відеофільму “Церкви Донеччини”, його прем'єра на обласному ТУ (лютий-травень); організація і фінансова підтримка походу “Україна – Дон – Кубань” з нагоди 200-річчя переселення запорозьких козаків на Кубань (березень-серпень), презентація зорганізованої ДТУМ і Донецьким оперним театром хорової капели ім. М. Леонтовича (8 червня), започаткування тісної співпраці ДонТУМ-ТУМ Криму (Сімферополь, Ялта); ДонТУМ-ТУМ-Чикаго, участь у Всесвітньому Форумі українців у Києві (21-24 серпня), відкриття за участю ТУМ української гімназії в Маріуполі (1 вересня), творча поїздка на Львівщину ансамблю “Червона калина” м. Макіївки (співпраця з Львівським ТУМ «Просвіта»).

1993 р.: співпраця ДТУМ з журналом “Донбас” при виданні посібника з літературного краєзнавства Донбасу В. Оліфіренка “Дума і пісня” (20 тис. прим.); лекторій В. Тихої в м. Збараж та м. Тереховлі на Тернопільщині, Тернополі, Львові (березень, травень-червень), організація гастрольної поїздки по

Тернопільщині вокального тріо з Донецька “Тернова ружа”, лауреата V Міжнародного конкурсу “Золоті трембіти” (1992 р.), організація поїздки 2-х представників Донеччини (Л. Лісової та Г. Уривського) на Міжнародний Фестиваль-конкурс української поезії “Срібна земля” в Ужгороді – Лариса Лісова стає лауреатом фестивалю; участь у сходженні на найвищу гірську вершину України – Говерлу і піднятті Національного державного прапора України. Акція здійснена в річницю проголошення Декларації про державний суверенітет України (16 липня), рейд ДТУМ по школах Донеччини з безкоштовною передачею бібліотечок навчальної літератури (Старобешеве, Новоазовськ, Маріуполь, Горлівка, Костянтинівка, Артемівськ (вересень), передача 16 премій “Фонду допомоги вчителям і школам Донеччини” ДТУМ в розмірі 5-10 мінімальних зарплат кращим вчителям області (вересень), видання ДТУМ, ТУМ Криму, газетою “Східний часопис” посібника з літературного краєзнавства Криму проф. О.Губаря “Чорноморська хвиля” (листопад).

1994 р.: передача ДонТУМ газеті “Східний часопис” ксероксу “Panasonic” (7 січня), співпраця ДонТУМ і журналу “Донбас” при виданні навчального посібника В. Оліфіренка та Ф. Пустової “Таємниця духовного скарбу” (50 тис. прим.); участь ДТУМ у створенні додатку до “Східного часопису” – газети “Козацький край”; опрацювання концепції (В.С. Білецький), подача від ДТУМ і одержання гранту від Міжнародного фонду “Відродження” на проект “Український культурологічний Центр”, рейди по школах Донеччини з безкоштовною передачею бібліотечок навчальної літератури (Білицьке, Артемівськ), лекторій В.Тихої в м. Сімферополі (травень, листопад), участь у презентації книги О. Губаря “Чорноморська хвиля” в Кримській республіканській бібліотеці ім. І. Франка (м. Сімферополь) (травень), початок постійної роботи УКЦентру в офісі при Донецькій обласній універсальній бібліотеці (червень), презентація УКЦентру Донецька в Краснодарі (7-9 липня), підготовка і випуск друком через УКЦентр посібника для вчителів Донбасу “Методика викладання народознавства у школі” В. Оліфіренка (вересень-грудень), співпраця УКЦентру і журналу “Донбас” при виданні посібника з літератури рідного краю “Уроки правди і добра” (30-80-і роки ХХ ст.).

1995 р.: науково-практичний семінар “Розвиток недержавних інституцій в Україні як фактор демократизації суспільства” та ряд робочих зустрічей з укр. організаціями в США (Філадельфія – Нью Йорк, разом з УНСоюзом, УАКРадом, ЗУАДком) (січень), презентація УКЦентру в Санкт-Петербурзі (січень), участь в організації виставки “Релігійні мотиви в декоративно-прикладному мистецтві” (Донецьк) (22 лютого), робота над 3-х серійним навчальним відеофільмом “Духовні скарби Донеччини”, участь в організації в м. Донецьку виставки “Нездоланний дух”(українська вишивка, створена в радянських концтаборах) (17 квітня), вихід у світ під опікою ДТУМ-УКЦентру краєзнавчої книги П. Лавріва “Моя земля – земля моїх батьків” (3 тис. прим.), участь голови ДТУМ В.Білецького в XIV щорічній конференції з української проблематики Іллінойського університету (Урбана-Шампейн), робоча зустріч у Чикаго з активом ТУМ-Чикаго (червень), організація ДТУМ-УКЦентром разом з Товариством “Золотий хрест” (США) Літньої українсько-американської молодіжної школи в Лігайтоні, США («Оселя Ольжича») (липень-серпень), робота над архівом українського письменника, публіциста, громадського діяча української діаспори в США Івана Боднарука. Підготовка книги І.Боднарука “Між двома світами” (вибрані статті про українських письменників) (серпень-грудень), робочий візит представників ДТУМ-УКЦентру на Воронізьку Слобожанщину, організація виставки праць народних майстринь Донеччини у Воронежі, лекторій В.Тихої на Вороніжчині (разом з Воронізьким Товариством “Перевесло”, жовтень).

У такому ж ключі тривала робота ДТУМ у 1996-1997 рр. У 1996 р. ДТУМ перереєстроване в Донецькому обласному управлінні юстиції.

Четвертий період. Представницька, експертна та дослідно-видавнича робота – 1998-2009 рр.

Цей період діяльності ДТУМ характеризується, *по-перше*, перейманням ряду поточної роботи, яку раніше виконувало Донецьке ТУМ, новоутвореною організацією – «Український

культурологічний центр». ДТУМ у цей період більше виконує представницьку та експертну роботу.

Водночас, у 1998 р. з нагоди 10-річчя ДТУМ проведено конференцію і випущено друком книгу «Ми йдемо!» – нариси з історії Донецького обласного Товариства ім. Т. Г. Шевченка. Прийнято участь у всеукраїнській конференції з нагоди 10-річчя ТУМ (Київ).

По-друге, утворенням «Асоціації товариств української мови», заснованої у 1998 р. у Києві, до якої зокрема увійшло ДТУМ, ТУМ Київського Національного університету ім. Шевченка, Кримське республіканське ТУМ та ін.

По-третє, виконанням цільових дослідно-видавничих проектів у співпраці з іншими громадськими організаціями Донеччини – «УКЦентром», Донецьким відділенням НТШ, Донецьким відділенням Товариства «Україна-Світ», для яких УКЦентр став ресурсною організацією. Зокрема, спільно були виконані проекти: книга «Мости в Україну» (нариси з історії Товариства української мови Чикаго), 2005 р., «Літературні вечори в Українському Інституті Модерного Мистецтва Чикаго, 1973-2006», 2006 р.

По-четверте, заснуванням у 1998 р. відзнаки Донецького обласного ТУМ «Золота грамота», якою нагороджують громадян і організації «за непересічний внесок у розвиток української мови та культури на Донбасі». На сьогодні «Золотою грамотою» вже нагороджено понад 150 відомих творчих працівників, діячів науки та культури, громадських діячів та організацій.

xxx

Таким чином, на Донбасі в новітній період українського національно-культурного відродження зародилася й діяла потужна, зорганізована сила – Донецьке обласне Товариство української мови – яка відіграла суттєву роль в становленні громадянського суспільства в краї, народженні й розвитку правих та правоцентристських партій, відродженні української культури, зокрема школи, преси, формуванні широкого загалу національної свідомості, становленні нової української регіо-

нальної еліти. З часом ДТУМ професіоналізувала свою діяльність, потім трансформувалася у експертно-представницьку структуру, передавши багато своїх функцій у новітні менш публічні, але більш диференційовано-професійні організації – Український культурологічний центр, Донецьке відділення НТШ, Донецьке відділення Товариства «Україна-Світ» тощо.

Водночас, проблеми, вирішенням яких опікувалося ДТУМ актуальні в краї і сьогодні.

березень 2009 р.

В. О. Богайчук,
*член Комісії Людських та Громадянських Прав
Світового Конгресу Українців*

ТАБУ НА МОВНІ ПРАВА

Міжнародні організації визначають націю як групу людей, об'єднаних історією, звичаями, дотриманням певних законів і мовою. Найважливішою із цих ознак є мова. Саме тому в Рамковій конвенції “Про захист національних меншин” найбільш чітко і широко виписані саме мовні права. Мовні права людини викладені також в “Загальній декларації прав людини”, в Конвенції “Про захист прав і основних свобод людини 1950 року”, в Конвенції “Про забезпечення прав осіб, які належать до національних меншин”, в Конституції, в Законі “Про мови в Українській РСР”.

Логічним продовженням забезпечення мовних прав українців в Україні є норми, викладені в Законі “Про захист прав споживачів”. Для українців така інформація є дивною, адже в їх свідомість засобами масової інформації впроваджено лише тему якості продукції та обслуговування. А права на отримання інформації про товар українською мовою ніби то і не існує.

Але спочатку слід дати відповідь на досить наївне питання: чому в Україні на всіх рівнях під будь-яким приводом уникають розгляду тем, пов'язаних з правами українців? Тому що права людини в цілому і право на мову зокрема є базовим елементом гідності. Визначення цього явища маємо в Новому